

Ana PODVRŠIČ
Študentka na *École des hautes
études en sciences sociales*, Pariz

Thomas Humphrey Marshall
**Državljanstvo, razred in socialna
država**

Sophia (Zbirka Teorija), Ljubljana,
2012, 228 strani, 19.80 EUR
(ISBN 978-961-6768-43-6)

Zadnja leta smo priča čedalje večji mediatizaciji in popularizaciji pojma socialna država. Če jo eni dojemajo kot trn v peti na poti doseganja konkurenčnosti državnega oz. regionalnega gospodarstva, zagovorniki politike priznavanja pravic v njej vidijo nekakšen prežitek, ki potrebuje vsaj konkretno modifikacijo v prid prepoznavanja množstva sodobnih manjšinskih skupin. Tu pa so tudi tisti, ki v socialni državi vidijo zgodovinski blagoslov, ki mu ni para in ki ga je treba brezpogojno braniti.

Ekonomskopolitični napad na specifično obliko državne intervencije, ki je zaznamovala povojna leta v socialdemokratskih različicah kapitalističnih držav, odzvanja tudi v dominantnih socioloških razpravah. Te se, denimo, v horizontu sodobnih kulturnih študij (*Cultural Studies*) izogonejo debatam o socialni državi, saj jo implicitno asociirajo z nacionalnimi mejami, (industrijskim) delavskim razredom in (identitetno) represivno asimilacijsko politiko. Na drugi strani so raziskave, ki se neoliberalnemu principu *one best way* zoperstavljajo tako, da z institucionalno-komparativnim pristopom in na podlagi različnih

tipologij dokazujejo obstoj različnih institucionalnih aranžmajev socialnih držav in možnost doseganja gospodarskega razvoja na podlagi raznovrstnih nacionalnih modelov. A zdi se, da se tako ene kot druge uspešno izogonejemo problematiziranju socialne države kot take, njenih zgodovinskih strukturnih določitev in možnosti uresničitve njenega načela vzpostavljanja družbene enakosti in blaginje.

Lanska izdaja spisov Thomasa H. Marshalla, ki jih je za založbo Sophia prevedel in uredil Marko Kržan, je tako več kot dobrodošlo branje, saj nas spozna z enimi izmed klasičnih piscev o socialni državi. Britanski sociolog z analizo oblike socialne države v povojni Veliki Britaniji in njenih socialnih politik problematizira razvoj, notranje kontradikcije in način vzpostavljanja nove državne političnoekonomske vloge ter njeno povezavo z državljanstvom in družbenim razredom. Četudi prevedeni spisi prihajajo iz različnih virov in časovnih obdobij, bi lahko v grobem dejali, da si naložijo dvojno nalogo: ne eni strani gre za oblikovanje sociološke teorije, ki naj pojasni reprodukcijo družbene strukture in integracijo njenih članov, na drugi pa Marshall analizira konkretne socialne politike v Veliki Britaniji. Osnovno vprašanje, ki vodi piščevo početje, zadeva doseganje deklarativnega cilja socialne države, tj. družbene pravičnosti oz. enakost, ki ohranja le tiste vrste neenakosti, ki so sprejete kot legitimne.

Tako čas in prostor sta zagotovo pripomogla k plodnosti Marshallovega pisanja. Pojem *welfare state*, v

dobesednem prevodu država blaginje, je nastal ravno v Veliki Britaniji leta 1945 in se od tam v obliki termina socialna država postopoma razširil skorajda po vsem svetu. Obenem je Marshall večino prevedenih spisov objavil v času svoje profesure na *London School of Economics* (LSE), eminentni univerzitetni instituciji, ki je neposredno vplivala na oblikovanje tedanjega angleškega političnodružbenega sistema. Društvo fabijcev, ki je pripomoglo k ustanovitvi LSE, si je prizadevalo predvsem za oblikovanje vednosti, ki bi neposredno sledila njihovi politični angažiranosti razširanja socialnodemokratskih načel. Navsezadnje je univerzo med letoma 1929 in 1937 vodil ravno William Beveridge, avtor znamenitega beveridgevega poročila (1942), v tretji četrtini 20. stoletja pa je Richard M. Titmuss, še en klasični avtor obravnavane teme, predsedoval univerzitetnemu oddelku, ki se je neposredno ukvarjal z britanskimi socialnimi praksami.

Za Marshalla je oblikovanje socialne države v Veliki Britaniji povezano z razvojem državljanstva v prejšnjem stoletju in s spremembo nazorov proti koncu 19. stoletja. Integracija socialnih pravic v državljanski status in širjenje ideje o enakosti kot načelu družbene pravičnosti sta sovpadala s specifičnim družbenoekonomskim razvojem britanske družbe, zaznamovanim z gospodarsko rastjo in širitvijo materialnih dobrin na čedalje širšo populacijo. Prelomno točko v oblikovanju socialne države predstavlja beveridgevo poročilo, ki utemelji univerzalno pravico do realnega

dohodka ne glede na tržno vrednost posameznika.

Poročilo uveljavi pomembno spremembo v razumevanju delovanja države in skupnosti ter njune zavezanosti k nudenju socialne zaščite. Revščina in neenakost namreč nista več interpretirani kot posledici posameznikove krivde oz. karakterja, temveč imata strukturne izvore. Nova dolžnost države je tako zagotavljanje minimalne preskrbe svojim državljanom v obliki socialnovarstvenih prejemkov in nudenje univerzalnih javnih storitev (šolstvo, zdravstvo, stanovanjska politika). Storitve s tem postanejo del obširnega načrta izboljšanja materialnega in nematerialnega statusa skupnosti, profesionalci in profesije pa osnovni organ socialne države. Če je podružabljanje storitev povečalo možnosti mobilnosti med generacijami, je obenem zmanjšalo njeno stopnjo v času aktivnega življenja posamezne generacije. Socialna država je namreč konkurenčnost med posamezniki premestila v izobraževalni sistem, ki odtlej predstavlja novi mehanizem družbene selekcije.

Sledeč Marshallovi razpravi bi lahko dejali, da so glavni dosežki socialne države prevzemanje državne odgovornosti za vzpostavljanje družbene blaginje in izenačevanje materialnega statusa prebivalstva. Mehanizem družbene integracije tvori državljanski status, sistem pa svojo legitimnost črpa z ohranjanjem (le) »pravičnih«¹ družbenih neenakosti, se pravi tistih neenakosti, ki so legitimirane kot sprejemljive in nujne

za njeno delovanje. V Marshallovem horizontu socialna država ne poskuša odpraviti razrednih neenakosti, ampak si na nek način prizadeva za »kapitalizem s človeškim obrazom«. Osnovni učinek širitve socialnih storitev namreč ni izenačevanje dohodkov, ampak »splošno zmanjševanje tveganj in negotovosti, izenačevanje med tistimi, ki jim gre dobro, in tistimi, ki so na slabšem, na vseh ravneh [...] Ne gre toliko za izenačevanje razredov kot za izenačevanje posameznikov znotraj prebivalstva [...]« (str. 41).

Vendar povojna socialna država ni brez notranjih protislovij, saj mora neprestano iskati ravnotežje: med svojim individualizmom in kolektivizmom; med socialnimi prvinami in kapitalističnim tržnim gospodarstvom; med tržno ceno in družbeno pravičnostjo; med razumevanjem posameznikov kot svobodnih agentov na eni in njihovo odgovornostjo za širšo blaginjo celotne skupnosti na drugi strani. Nuja iskanja nenehnih kompromisov določa sleherno državno področje, rešitve pa so odvisne od posameznega družbeno zgodovinskega konteksta.

A še preden je socialna država uspela ponuditi odgovor na svoja lastna strukturna nasprotja, je že bila napadena s strani t.i. družbe obilja, kot se je v petdesetih letih začelo pojmovati angleško družbo. Četudi med obema oblikama družbe obstajajo neznatne materialne razlike, se temeljno razlikujeta v svojih načelih. Ena si prizadeva za družbeno pravičnost, druga spodbuja pridobitniške prakse.

Na tem mestu naletimo na pomembno metodološko napotilo, ko Marshall svari pred normativno rabo obeh pojmov in vsesplošnim prepričanjem o oblikovanju družbe novega tipa. »*Socialno državo smo – ali pa so nekateri izmed nas – naredili za idol, ki ga je treba častiti kot spomenik, ki prikazuje, kako smo s prestola vrgli beveridgevih pet velikanov. Zdaj pa so nekateri izmed nas začeli častiti drug spomenik, ovenčan s predmetom, ki je čedalje bolj videti kot zlato tele.*« (str. 142)

Nereflektirano početje namreč odmakne nekatere tematike iz družbenih razprav in posredno napada socialne politike. Kot lahko beremo, se je v Angliji 50. in 60. let oblikovalo prepričanje o nepotrebnosti tovrstnih ukrepov, saj naj bi revščina tedaj postala obrobni pojav, danes pa smo, recimo, priča zagovarjanju principa univerzalnega temeljnega dohodka, ki naj bi bil primernejši od klasičnega socialnega varstva. Vendar pisec opozarja, da bistvo socialne države ni izboljšanje položaja najrevnejših slojev z zagotavljanjem socialnega minimuma, ampak izenačevanje prebivalstva na podlagi storitev, ki so na voljo celotnemu prebivalstvu ne glede na njihove dohodke in ki se izvajajo na optimalni ravni.

Marshall seveda ni idealist in se jasno zaveda nasprotja med deklarativnimi cilji in realnostjo. Tako meni, da bi za uspešnejše reševanje ekonomskih neenakosti potrebovali »*boljše dvosmerno sporazumevanje, s pomočjo katerega bi odpravili pomanjkanje stikov in nerazumevanje*

med politiki, birokrati in javnostjo].» (str. 193). Citat nazorno prikazuje točko, v kateri analiza postane prekratka, prepričljivo pa jo dopolni Kržan v spremni besedi k prevedenim spisom. Pri tem ne mislimo na etnocentrizem in evolucionizem, nemara najpogostejši kritiki Marshallovega znamenitega in sedaj tudi prevedenega spisa o državljanstvu in družbenem razredu, ampak na splošen politični in epistemološki horizont, ki določa piščevo početje.

Gre za anglosaško politično liberalno filozofijo, po kateri je temelj družbene enakosti dosegljiv s širitvijo političnih pravic, medtem ko vprašanja produkcijskih pogojev in lastništva proizvodjalnih sredstev pušča ob strani. Posledično se Marshallova analiza sklene z ugotovitvijo o nemožnosti odprave razrednih razlik v okvirih (tedanje) socialne države. Ločevanje ekonomske od pravnopolitične sfere pa sociologu tudi onemogoča vpejavo svetovne razsežnosti oziroma problematiziranje pogojev, ki so šele omogočili oblikovanje socialne države v tedanjih razvitih državah (denimo specifični kolonialni in postkolonialni odnosi). Podobno so sintagme, kot so delavski boji in upori, praktično popolnoma odsotne iz piščevega diskurza, četudi je delavski razred verjetno pglavilni akter postopnega širjenja socialnih pravic. O nujnosti presejanje liberalno političnega okvira navsezadnje najbolj priča neoliberalen napad na socialne politike v zadnjih 30. letih.

Vseeno pa se z dinamičnim razumevanjem delovanja socialne države

Marshall uspešno izvije iz normativnega in populističnega okvira. Ta na eni strani dehistorizira družbeno realnost, na drugi pa socialno državo enači s sistemom denarnih prejemkov (v neoliberalnem žargonu socialnih transferjev) oz. s socializmom in komunizmom. Angleška *welfare state* nemara res izvorno predstavlja najširšo koncepcijo delovanja socialne države, ki pod vplivom refleksij J. M. Keynesa in Beveridga temelji na zadovoljevanju družbenih potreb vseh državljanov in je tako neprimerno »radodarnejša« od tedanje konceptualizacije francoske *Etat-providence* in nemške *Sozialpolitik*. A socialna država je v svojih nacionalnih različicah dejansko produkt kapitalizma in podlaga njegovega povojnega razvoja v razvitih državah. Redukcionistično razumevanje delovanja socialne države, h kateremu je bržkone prispevalo tudi politično in akademsko zlivanje pojmov blaginje oz. države blaginje (*welfare state*) s socialno državo, obenem depolitizira oblikovanje socialne države kot zgodovinske prebojne točke iz kapitalizma v socializem pod vplivom levih intelektualnih in političnih elit.

Tako lahko zaključimo, da so kljub nekaterim analitskim omejitvam izbrani spisi Thomasa M. Marshalla o povezavi med državljanstvom, razredom in socialno državo nepogrešljiva etapa študij o sodobnih transformacijah držav, saj ponujajo nemalo produktivnih nastavkov za širše razumevanje narave teh sprememb in omogočajo razmislek v smeri ne le nujnega upora trenutnim

posegom uničenja zgodovinsko pri-
borjenih pravic, ampak tudi o pasteh
pri iskanju alternativ.

Katja KOREN OŠLJAK
Univerza v Celovcu

Nancy Thumim
**Self-representation and
digital culture**
Palgrave Macmillan,
Hampshire in New York 2012,
205 strani, 70,09 \$
(ISBN 978-0-230-22966-2)

Self-representation and digital culture je monografija Nancy Thumim, objavljena na podlagi avtoričine doktorske raziskave (doktorirala je 2007 pri Sonii Livingstone na London School of Economics). Avtorica se v njej posveča razsežnostim mediatizacije in samoreprezentacije v digitalni kulturi. Čeprav s knjigo dopolnjuje del hitro rastočega akademskega korpusa o reprezentaciji uporabnikov digitalnih medijskih in komunikacijskih platform, Thumim odkriva sveže perspektive v razumevanju (1) pogojenosti participacije v digitalni kulturi s samoreprezentacijo ter (2) pomena procesov mediatizacije pri samoreprezentaciji v spletnih družbenih omrežjih.

Ob ogledu platnice z natisnjenim velikim ogledalom in pod vtisom naslova bi lahko pričakovali raziskavo, ki se fenomena konstrukcije subjektov loteva tudi s socialnopsihološke ali psihoanalitične perspektive. Kazalo vsebin na ta pričakovanja

odgovarja, da knjiga take intence ni-
ma. Vsebinsko zelo dobro urejena
poglavja so tu in tam strukturno ne-
dosledna, ko se npr. naslov poglavja
ponovi z naslovom podpoglavja, kar
pa bralec zanimivega in izčrpnega, a
ne prezapletenega besedila avtorici
hitro odpusti.

Po pregledu razvoja koncepta sa-
moreprezentacije in aktualizaciji kon-
cepta mediatizacije avtorica s študi-
jami primerov britanskega medija in
muzeja ter spletnih platform razišče
povezanost samoreprezentacije in di-
gitalne kulture. Gradi na predpostavki,
da samoreprezentacije in digitalne
kulture ni mogoče misliti ločeno: »Sa-
moreprezentacija poteka v najrazlič-
nejših medijskih in kulturnih okoljih,
in to v času, ko je splošno sprejeto, da
sebstvo neodvisno od mediatizacije
ne more obstajati« (str. 51). Osredoto-
ča se na razmerja moči med uporab-
niki oziroma občinstvom, njihovimi
samoreprezentacijami in institucijami
ali platformami, v/na katerih nastajajo
mediatizirani teksti. Sprašuje se
o vlogi občinstva pri recepciji me-
dijskih tekstov oziroma kako posa-
mezniki predstavljajo same sebe in
kako so njihove samoreprezentacije
v različnih kontekstih mediatizirane.
Upravičeno opozarja tudi na vedno
večji pomen medijske pismenosti, saj
bi mogla ravno nereflektirana samo-
reprezentacija uporabnikov oziroma
občinstev digitalnih komunikacijskih
platform najbolj ogrožati participativ-
ni potencial digitalne kulture.

Pri zgodovinskem pregledu ra-
zumevanja samoreprezentacije Thu-
mim v središče postavi koncepta